

دانشگاه باقر العلوم (علیه السلام)

دانشگده فلسفه و اخلاق

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فلسفه و کلام اسلامی

عنوان:

تحلیل رویا در فلسفه اسلامی در مواجهه با آراء فیلسوفان ذهن فیزیکالیست

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد مهدی گرجیان

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد تقی یوسفی

نگارش:

حسین خرّمی اجلالی

مهر ۱۴۰۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه باقر العلوم (علیه السلام)

دانشگده فلسفه و اخلاق

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فلسفه و کلام اسلامی

عنوان:

تحلیل فلسفی رؤیا و چالش‌های پیش‌روی آن براساس آراء فیلسوفان ذهن

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد مهدی گرجیان

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد تقی یوسفی

نگارش:

حسین خرمی اجلائی

مهر ۱۴۰۱

تقدیم به

روح ملکوتی شهدای گمنام دانشگاه باقر العلوم (علیه السلام)

تقدیر و تشکر

اکنون که به یاری پروردگار و یاری و راهنمایی اساتید بزرگ موفق به پایان این رساله شده‌ام وظیفه خود دانسته که نهایت سپاسگزاری را از تمامی عزیزانی که در این راه به بنده کمک کرده‌اند را به عمل آورم:

در آغاز از استاد بزرگ و دانشمند جناب آقای حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد مهدی گرجیان که راهنمایی این پایان‌نامه را به عهده داشته‌اند کمال تشکر را دارم.

از جناب آقای حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد تقی یوسفی که استاد مشاور این پایان‌نامه بوده‌اند نیز قدردانی می‌نمایم.

خالصانه از تمامی اساتید و معلمان و مدرسانی که در مقاطع مختلف تحصیلی به من علم آموخته و مرا از سرچشمه دانایی سیراب کرده‌اند متشکرم.

چکیده

مسئله رؤیا در نظر فلاسفه اسلامی و فیلسوفان ذهن به جهت هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی به‌عنوان یکی از اسرار عالم وجود به شمار می‌آید، ازاین‌رو به مسئله روز و حیاتی آنان تبدیل‌شده است. در فلسفه اسلامی رؤیا را امری غیرمادی می‌دانند و برای انسان ساحت دیگری غیرازاین بدن مادی اثبات می‌کند؛ اگرچه ابزاریت بدن را برای نفس در تحقق‌پذیری رؤیا، منکر نیستند. فیلسوفان مسلمان یکی از ابزارهای مهم کشف و شهود را رؤیا می‌دانند و به همین جهت مادی دانستن آن را منجر به انکار دسترسی به‌واقع می‌دانند؛ در مکاتب فلسفه اسلامی، درک حقیقت اشیاء توسط نفس انسانی را به سه نحو مکاشفه، وحی و رؤیا ممکن می‌دانند؛ بدین معنا که وقتی حجاب‌های مادی از چهره نفس برداشته شود حقایق علوم از آینه لوح عقلانی بر آینه لوح نفس تجلی می‌کند.

در این میان فیلسوفان ذهن طبق پارادایم‌های حاکم بر فلسفه ذهن به تحلیل رؤیا پرداخته‌اند. آن‌ها مغز مادی را دخیل در تحقق‌پذیری رؤیا می‌دانند و هرگونه معنای متافیزیکی برای آن را انکار می‌کنند؛ در روانشناسی کارکرد رؤیا را در حد امیال سرکوب‌شده انسانی می‌دانند، در علوم عصب‌شناسی برای رؤیا کارکردهای متعددی را از قبیل، حک کردن مغز، نظریه تکوینی و... ذکر کرده‌اند. عده‌ای که در فلسفه ذهن منکر حالات ذهنی نشده‌اند آن‌ها را به رفتارگرایی و کارکردگرایی تقلیل داده‌اند. فیلسوفان ذهن با این رویکرد چالش‌هایی را پیش روی فیلسوفان اسلامی ایجاد کرده‌اند که مهم‌ترین آن نحوه رابطه علی بین موجود مادی با غیرمادی است. درنهایت دانشمندانی که انسان را صرفاً موجودی مادی می‌دانند نمی‌توانند رؤیاهایی که منطبق با واقع و مربوط به آینده است را تبیین علمی نمایند، زیرا در نظر آنان بدن انسان و به‌عبارت‌دیگر سلول‌های مغز قابلیت حرکت در زمان را ندارند، البته دانشمندانی که بعد روحانی انسان را اثبات می‌کنند در این زمینه با مشکل کمتری مواجه هستند هرچند که تبیین دقیقی در این خصوص ارائه نداده‌اند.

کلید واژها: رؤیا، فلسفه اسلامی، فلسفه ذهن، نفس، قوه خیال

فهرست

فصل اول	۱
مفاهیم و کلیات	۱
۱. گفتار اول: کلیات	۲
۱ - ۱. سؤال اصلی تحقیق	۴
۱ - ۲. سؤالات فرعی تحقیق	۴
۱ - ۳. اهمیت مسئله و ضرورت تحقیق	۴
۱ - ۴. پیشینه تحقیق	۵
۱ - ۵. پیش فرض های تحقیق	۷
۱ - ۶. روش تحقیق	۷
۱ - ۷. نوآوری تحقیق	۷
۱ - ۸. اهداف تحقیق	۸
۱ - ۹. سازمان دهی تحقیق:	۸
۲. گفتار دوم: مفاهیم	۸
۲ - ۱. معنای لغوی فلسفه	۸
۲ - ۲. معنای اصطلاحی فلسفه	۹
۲ - ۳. معنای لغوی رؤیا	۱۱
۲ - ۴. واژگان مترادف با رؤیا	۱۱
۲ - ۵. معنای اصطلاحی رؤیا بر اساس نظریه فلاسفه اسلامی	۱۱

۲ - ۵. معنای اصطلاحی رؤیا بر اساس آراء فیزیکیالیست‌ها	۱۳
فصل دوم: تحلیل فلسفی رؤیا از دیدگاه فیلسوفان مسلمان	۱۴
مقدمه:	۱۵
گفتار اول: بررسی مبانی فیلسوفان مسلمان پیرامون رویا	۱۶
۱. معنای نفس و قوای باطنی آن	۱۶
۱ - ۴. تجرد یا مادی بودن قوای نفس	۲۳
۲. بررسی قوه خیال	۲۵
۳. عالم مثال	۲۶
۳ - ۴. نظریات فلاسفه اسلامی در باب عالم مثال یا خیال منفصل	۲۹
۴. رابط نفس و بدن	۳۱
۵. کیفیت تعلق و رابطه نفس و بدن در حکمت متعالیه	۳۶
۶. جمع بندی:	۳۸
گفتار دوم: تحلیل فلسفی رؤیا بر اساس آراء فیلسوفان مسلمان	۴۲
۱. تحیل فلسفی رویا بر اساس آراء ابن سینا	۴۲
۲. تحلیل فلسفی رؤیا بر اساس آراء شیخ شهاب‌الدین سهروردی	۴۷
۳. تحلیل فلسفی رؤیا بر اساس آراء ملاصدرا	۵۰
۴. نتیجه گیری	۵۶
فصل سوم: تحلیل فلسفی رؤیا از دیدگاه فیلسوفان ذهن	۶۰
گفتار اول: بررسی نظریات فیلسوفان ذهن درباره رویا	۶۱

۱. مقدمه ۶۱
۲. معنای لغوی ذهن در زبان انگلیسی ۶۳
۳. معنای لغوی ذهن در زبان فارسی ۶۳
۵. معنای اصطلاحی ذهن در فلسفه اسلامی ۶۳
۶. معنای اصطلاحی ذهن از دیدگاه فیلسوفان ذهن ۶۴
۷. ویژگی‌های حالات ذهنی ۶۴

گفتار دوم: نظریات فیلسوفان ذهن درباره رابطه ذهن و مغز ۶۶

۱. مقدمه ۶۶
۲. دکارت و نظریه دوگانه انگاری ذهن و بدن ۶۶
۳. بررسی نظریات یگانه انگاری ۶۹
۴. جمع بندی ۷۶

گفتار سوم: نظریه علوم شناختی درباره رؤیا ۷۶

۱. بررسی نظریه خواب در علوم شناختی ۷۷
۲. کارکردهای رؤیا در علوم شناختی ۸۰

فصل چهارم: بررسی چالش‌های پیش روی فیلسوفان مسلمان بر اساس آرای

فیلسوفان ذهن ۹۳

۱. مقدمه ۹۴
۲. بررسی رویکرد فیلسوفان مسلمان و فیلسوفان ذهن ۹۴
- ۱-۲. وجه اشتراک بین دو علم ۹۴

- ۲-۲. وجه افتراق بین دو علم ۹۵
۳. چالش‌های پیش روی فیلسوفان مسلمان ۹۵
- ۳-۱. چالش اول: مکان مندی حالات ذهنی ۹۵
- ۳-۲. پاسخ: بدن ابزاری است برای نفس ۹۶
- ۳-۳. چالش دوم: بی‌معنا بودن رؤیا ۱۰۱
- ۳-۴. پاسخ: آینده‌نگری، خلاقیت، ارتباط با اموات ۱۰۱
- ۳-۵. چالش سوم: ارگانیسم بودن بدن ۱۰۳
- ۳-۶. رفتارگرایی ۱۰۵
- ۳-۷. پاسخ: انکار منظر اول شخص ۱۰۵
۴. سخن پایانی ۱۰۶
۵. نتیجه‌گیری و جمع‌بندی ۱۰۷
- منابع و مآخذ ۱۰۹

فصل اول

مفاهیم و کلیات

۱. گفتار اول: کلیات

۱ - ۱. بیان مساله

سفر کردن در زمان و مکان، مشاهده تصاویر عجیب و غریب، دیدن آینده‌ای که هنوز به وقوع نپیوسته و ارتباط با مردگان را می‌توان از مواردی برشمرد که برخی از انسان‌ها آن را در رؤیای خود تجربه کرده‌اند. بر این اساس اصل وجود رؤیا به عنوان امری وجدانی مورد قبول همگان است؛ اما چگونگی تحقق آن یکی از مسائل پیچیده و حل نشده علوم مختلفی است که به صورت مستقیم با این پدیده در ارتباطاند. میزان مطابقت آن با واقع و صحت اعتماد کردن به آن از حیث معرفت‌شناختی نیز مطلبی نیست که به سادگی بتوان پاسخی روشن برای آن یافت.

نظرات دانشمندان فلسفه ذهن با توجه به نگرش آن‌ها نسبت به این پدیده متفاوت است، به عنوان مثال زیگموند فروید، به عنوان یک روان‌شناس معتقد است رؤیاها فریاد ناخودآگاه ما برای کسب کمبودها و کاستی‌ها هستند که مهم‌ترین کاستی در نظر او غرایز و نیازهای جنسی است. در مقابل، روان‌شناسان دین‌باور تنها امیال جنسی را دخیل در شکل‌گیری رؤیا نمی‌دانند بلکه از نظر آن‌ها عوامل دیگری مانند اعتقادات دینی، آئینی و فرهنگی نیز در این امر دخیل هستند. دانشمندان فیزیکیالیستی (علوم اعصاب شناختی) فضای علمی بررسی رؤیا را از سیطره روانکاوی خارج و فیزیولوژی رؤیا را مورد بررسی قرار داده‌اند. در سال ۱۹۷۷، آلن هابسون با انتشار نظریه فعال‌سازی - سنتز، فضای علمی بررسی رؤیا را مورد بررسی قرارداد. از آن زمان تاکنون پژوهش‌های بسیاری جهت شناخت بیشتر رؤیا، مکانیسم ایجاد آن و نقش رؤیا در فرایندهای شناختی صورت گرفته است. طبق این دیدگاه رؤیا، حاصل ایمپالس‌های عصبی بوده و فاقد هرگونه معرفت مذهبی یا روان‌شناختی است.

فیزیولوژی و عصب‌شناسی رؤیا با وجود پیشرفت‌های چشم‌گیری که در بررسی رؤیا داشته‌اند با پرسش‌های بی‌پاسخ از این قبیل که ایمپالس‌های عصبی چگونه وقایع آینده مطابق با واقع را که هیچ‌کدام از سلول‌های عصبی، درک نکرده‌اند را مشاهده می‌کند؟ برخی از انسان‌ها ارتباط با مردگان و دریافت پیام‌های معناداری را تجربه کرده‌اند آیا سلول‌های عصبی قادر به چنین ارتباطی هستند؟

برخلاف فیلسوفان ذهن، فیلسوفان اسلامی بر این باورند که انسان علاوه بر بعد طبیعی و مادی، دارای بعد روحانی است و رؤیا را دریچه‌ای برای عبور از عالم ماده به سوی عوالم روحانی

و مافوق ماده می‌دانند. در نظر ابن‌سینا خواب دارای اقسامی است که هر یک از آن‌ها مبتنی بر احوال جسمانی و روحانی انسان شکل می‌گیرد. رؤیای صادق، خواب‌های آشفته و شیطانی اقسامی است که او برای خواب برمی‌شمارد. در نگاه او تنها زمانی نفس می‌تواند موفق به دیدن قسم اول از خواب‌ها شود که از موانع مادی موجود در بدن فارغ شده و متوجه عالم مافوق ماده گردد. شیخ اشراق رؤیا را حالتی می‌داند که در آن روح یا نفس ناطقه انسانی به سبب تعطیل حواس ظاهر، به باطن یعنی به‌سوی بعد روحانی و عالم غیر مادی که عالم عقول و نفوس است روی می‌آورد و به نسبت رهایی از علایق مادی و شواغل حواس ظاهری و باطنی، از نفوس ناطقه فلکی متأثر می‌شود و بر اسرار غیبی و حوادث عالم مطلع می‌گردد.

ملاصدرا به جهت اهمیت مساله رؤیا آن را ذیل مسئله "مبدأ و معاد" موردبررسی قرار داده است ایشان درک حقیقت اشیا توسط نفس انسانی را به سه نحو مکاشفه، وحی و رؤیا ممکن می‌داند؛ بدین معنا که وقتی حجاب‌های مادی از چهره نفس برداشته شود حقایق علوم از آینه لوح عقلانی بر آینه لوح نفس تجلی می‌کند.

با توجه به تبیین‌های مختلفی که توسط دانشمندان علوم مختلف در رابطه با دو حیث هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی رؤیا در طول زمان ارائه شده است همچنان این پدیده تا حدود زیادی در هاله‌ای از ابهام و به‌صورت یک راز باقی‌مانده است. ویژگی‌های رؤیا باعث شده است چالش‌هایی جدی پیش روی دانشمندان قرار گیرد که به‌عنوان نمونه، دانشمندانی که تمامی علوم را مبتنی بر محسوسات می‌دانند اعم از فیلسوفان اسلامی و کسانی که انسان را صرفاً موجودی مادی نمی‌دانند و دانشمندانی که برای انسان بعد روحانی قائل نیستند، نمی‌توانند به‌سادگی خواب دیدن را تبیین کنند، زیرا در خواب حواس تا حد زیادی فعالیت خود را کاهش می‌دهند در نتیجه نباید به‌طور مثال فردی که چشمانش در خواب بسته است هیچ تصویری را مشاهده کرده و مبتنی بر آن در خواب تصمیم‌گیری نماید. همچنین دانشمندانی که انسان را صرفاً موجودی مادی می‌دانند نمی‌توانند خواب‌هایی که منطبق با واقع و مربوط به آینده است را تبیین علمی نمایند، زیرا در نظر آنان بدن انسان و به‌عبارت‌دیگر سلول‌های مغز قابلیت حرکت در زمان را ندارند، البته دانشمندانی که بعد روحانی انسان را اثبات می‌کنند در این زمینه با مشکل کمتری مواجه هستند هرچند که تبیین دقیقی در این خصوص ارائه نداده‌اند.

در این پایان‌نامه اولاً به دنبال به دست آوردن نظرات فیلسوفان اسلامی در خصوص رؤیا با توجه به مبانی مطرح‌شده در مسائل مرتبط هستیم زیرا فیلسوفان اسلامی با توجه به مبانی فلسفی خود به تحلیل رؤیا پرداخته‌اند. ثانیاً، سعی شده است کشفیات جدید فیلسوفان ذهن در این زمینه را با اموری که به صورت اصل موضوعه از طبیعیات در فلسفه اخذشده مورد بررسی قرار دهیم تا به این وسیله گزاره‌های فلسفه اسلامی در حد امکان توسعه و روزآمد گردد. ثالثاً، با روشن شدن نظریات هر دو علم، به چالش‌هایی که هر یک پیش روی دیگری قرار می‌دهد می‌پردازیم.

۱ - ۱. سؤال اصلی تحقیق

تحلیل فلسفی رؤیا با توجه به چالش‌های آن در فیلسوفان ذهن، روانشناسان، دانشمندان علوم اعصاب چیست؟

۱ - ۲. سؤالات فرعی تحقیق

۱. رؤیا در فلسفه اسلامی چگونه تبیین شده است؟
۲. فرایند رؤیا در بخش‌های مختلف فلسفه ذهن چگونه تبیین شده است؟
۳. با توجه به تبیین صورت گرفته در فلسفه اسلامی و فیلسوفان ذهن در خصوص فرایند خواب چه تعارضاتی بین آن‌ها وجود دارد؟

۱ - ۳. اهمیت مسئله و ضرورت تحقیق

مسئله رؤیا در نظر فلاسفه اسلامی و فیلسوفان ذهن به عنوان یکی از اسرار عالم وجود به شمار می‌آید، از این رو به مسئله روز و حیاتی آنان تبدیل شده است. مطرح‌شدن نظریات گوناگون توسط دانشمندان و فیلسوفان بیان‌گر این است که رؤیا اگرچه در برخورد اولیه امری بدیهی به نظر می‌آید اما تبیین آن از هاله‌ای از ابهام است. همین امر سبب شده که برخی همانند دانشمندان روانشناسی و علوم اعصاب شناختی رؤیا را مادی بدانند. برخی دیگر همانند فیلسوفان مسلمان آن را امری غیرمادی می‌دانند و برای انسان ساحت دیگری غیر از این بدن مادی اثبات می‌کند. مادی و غیرمادی دانستن رؤیا بین اندیشمندان علوم مختلف باعث چالش‌هایی در پیش رو یکدیگر شده است. بررسی نظریات و چالش‌ها از سوی هر دو علم تحقیق درباره این موضوع را ضرورت می‌بخشد.

۴-۱. پیشینه تحقیق

از مطالعه تحقیقاتی که تاکنون پیرامون مسئله رؤیا صورت گرفته است به دست می‌آید محققان علوم انسانی صرفاً به تبیین نظریات فلاسفه اسلامی پرداخته‌اند و اما کار تطبیقی بین فلسفه و فیزیکالیست‌ها و بررسی چالش‌ها صورت نگرفته است کتاب‌های نوشته‌شده در این زمینه به شرح ذیل است:

۱. رؤیا قلمرو نامرئی ذهن، احسان احمدی خاوه و سمیه شاه‌حسینی، انتشارات علمی و فرهنگی کتیبه، چاپ دوم، تهران، ۱۳۹۲
در این کتاب به مباحث فلسفی و روانشناسی و همین‌طور برخی از مباحث فیزیکالیستی رؤیا پرداخته‌شده است.

۲. گفتارهایی در تعبیر و تفسیر رؤیا، کارل گوستاو یونگ، مترجم، رضا رضایی، آزاده شکوهی، چاپ هشتم، ناشر، افکار، تهران، ۱۳۹۸ ه-ش
یونگ برای شناخت تاروپود شخصیت آدمی، روش تحلیل رؤیا و تداعی آزاد را به کار می‌بندد و در این راه به تحلیل رؤیاهایی خاص اکتفا نمی‌کند. بلکه به تحلیل سلسله‌ای از رؤیاها می‌پردازد و نتیجه‌گیری را به بعد از بررسی همه آن‌ها وامی‌گذارد.

۳. تأویل رؤیا، زیگموند فروید، مترجم، سهیل سهمی، چاپ دوم، انتشارات پندار تابان، ۱۹۰۰ م.

تأویل رؤیا شامل هفت فصل با عناوین نوشته‌های علمی در باب مسائل رؤیا، شیوه تأویل رؤیا، رؤیا به مثابه تحقق آرزو، تحریف در رؤیاها، موضوع و منابع رؤیاها، عمل رؤیا و روان‌شناسی فرآیندهای رؤیا است. در این کتاب به مباحث فلسفی و فیزیکالیستی اشاره نشده است

۴. خواب از نظر پاولف. روخلین، ل، ترجمه ولی‌الله آصفی، تهران، انتشارات گوتنبرگ، ۱۳۸۶ ه-ش

پایان‌نامه:

۱. بررسی حقیقت خواب و رؤیا از دیدگاه ابن‌سینا و علامه طباطبایی، زهره موسوی، دانشگاه شیراز، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۳

۲. تبیین رؤیا از منظر ارسطو و ملاهادی سبزواری، محدثه بختیاری، دانشگاه علامه طباطبائی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۵
۳. خواب و رؤیا و ارتباط با خیال منفصل از نظر ابن سینا و ملاصدرا، غلامرضا مؤمنی، دانشکده الهیات دانشگاه قم، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۳
۴. بررسی تطبیقی حقیقت رؤیا از منظر ابن سینا و سهروردی، زینب ابوالفتحی اصل، دانشکده الهیات دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۱
۵. رؤیا و جایگاه معرفتی آن از دیدگاه برخی فلاسفه و عرفای اسلامی (فارابی، ابن سینا، سهروردی، ملاصدرا و ابن عربی)، علی اکبر سرایی.

مقالات:

۱. تبیین ناتورالیستی رؤیا ی صادق، ارسطو و یونگ، نویسندگان، علی سنایی و علیرضا فاضلی، مجله پژوهش‌های فلسفی، ج ۱۹، شماره ۱۰ ص ۲۰۷-۲۳۰
۲. بشر چرا خواب می‌بیند؟ و چگونه خواب می‌بیند؟ گزارشی بر نکته و خواندنی از آخرین تحقیقات دانشمندان درباره خواب، خواب دیدن، رؤیا، نویسنده جانتان وینسون، مترجم حسین احمدی، نشریه گزارش، ج ۳۱، شماره ۱،
۳. روانشناسی خواب و رؤیا، حسن فراهانی، نشریه معرفت، ج ۵۰ شماره ۱۰، ص ۷۲-۸۱
۴. بررسی مقایسه‌ای مسئله خواب و رؤیا در شعاع اندیشه ملاصدرا و علامه طباطبائی، دکتر اعلی تورانی، جستارهایی در فلسفه و کلام، ج ۱۰۲، شماره ۵۱، ص ۳۵-۵۰
۵. خواب و رؤیا و تحلیل آن از منظر ابن سینا و ملاصدرا، نویسندگان، وحیده حداد، حامد ناجی اصفهانی، پژوهش‌های فلسفی و کلامی، ج ۶۵، شماره ۱۷، ص ۱۱۱-۱۳۰
۶. ماهیت خواب و رؤیا از نگاه فارابی، سهروردی و ابن عربی، نویسندگان وحیده حداد، محمد بیدهندی، نشریه اندیشه دینی، ج ۴۹، شماره ۱۳، ص ۴۹-۶۸
۷. بررسی تطبیقی رؤیا از منظر ابن عربی و ملاصدرا، نویسندگان فاطمه زارع، علی ارشد ریاحی، نشریه جستارهایی در فلسفه و کلام، ج ۹۰، شماره ۴۵، ص ۹-۲۸

رضا قاسمیان، نشریه آیین حکمت، ج ۲۷، شماره ۸، ص ۱۰۹-۱۳۶

۱: فلاسفه اسلامی معتقدند رؤیا امری مجرد بوده و در ارتباط نفس با عوالم غیرمادی همانند عالم نفوس و عالم عقل حاصل می‌شود.

۲: دانشمندان علوم اعصاب شناختی رؤیا را حاصل ایمپالس‌های عصبی دانسته و امر مادی می‌دانند و هرگونه معنای مذهبی برای رؤیا را غیرعلمی می‌دانند.

۱-۶. روش تحقیق

در این اثر اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای به دست می‌آید و سپس به صورت تحلیلی - استدلالی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بررسی و تحلیل نظریات فلاسفه اسلامی، فیزیکیالیستها و روانشناسی و همین‌طور بررسی چالش‌های فیزیکیالیستها پیش روی فیلسوفان مسلمان.

۱ - ۸. اهداف تحقیق

این تحقیق نوع نگرش مکاتب فلسفی و فیزیکیالیست‌ها را درباره رؤیا تحلیل کرده و چالش‌های فیزیکیالیست‌ها را در مقابل فیلسوفان مسلمان را بررسی خواهد کرد.

۱ - ۹. سازمان‌دهی تحقیق:

این تحقیق در چهار فصل تدوین می‌گردد که در فصل اول به بیان کلیات و مفاهیم کلیدی در خصوص مسئله رؤیا پرداخته خواهد شد. در فصل دوم تحلیل فلسفی رؤیا از دیدگاه فیلسوفان مسلمان مورد بررسی قرار خواهد گرفت؛ در این فصل به مبانی که دخیل در تحلیل رؤیا هستند بررسی می‌شود و پس از بررسی مبانی به نظریات فیلسوفان مسلمان درباره رؤیا پرداخته می‌شود. در فصل سوم به تحلیل رؤیا از دیدگاه فیلسوفان ذهن، مورد بررسی و تبیین قرار می‌گیرد؛ در این فصل به نظریات دانشمندان علوم عصب شناسی و روان‌شناسی نیز اشاره می‌شود. در فصل چهارم نیز به چالش‌های پیش روی فیلسوفان مسلمان از جانب فیلسوفان ذهن پرداخته و پاسخ داده می‌شود.

۲. گفتار دوم: مفاهیم

۲ - ۱. معنای لغوی فلسفه

لغت فلسفه ریشه یونانی دارد. برخی از نویسندگان قدیم و جدید که با زبان یونانی و تاریخ علمی یونان قدیم آشنا بوده‌اند می‌گویند: این لغت مصدر جعلی عربی کلمه «فیلسوفیا» است. کلمه «فیلسوفیا»^۱ مرکب است از دو کلمه «فیلو»^۲ و «سوفیا»^۳. کلمه «فیلو» به معنی دوستداری و کلمه «سوفیا» به معنی دانایی است. پس کلمه «فیلسوفیا» به معنی دوستدار دانایی است؛ و افلاطون، سقراط را «فیلسوفس» یعنی دوستدار دانایی معرفی می‌کند. علی‌هذا

-
1. Philosophia
 2. Philo
 3. sophia

کلمه «فلسفه» که مصدر جعلی عربی است به معنی فیلسوفی گری است.^۱ در اصطلاح مسلمین این لغت را از یونان گرفتند، صبغه عربی از آن ساختند و صبغه شرقی به آن دادند و آن را به معنی «مطلق دانش عقلی» به کار بردند. «فلسفه» در اصطلاح شایع مسلمین نام یک فن خاص و دانش خاص نیست، همه دانش‌های عقلی را در مقابل دانش‌های نقلی از قبیل لغت، نحو، صرف، معانی، بیان، بدیع، عروض، تفسیر، حدیث، فقه، اصول، تحت عنوان کلی «فلسفه» نام می‌بردند.^۲

۲-۲. معنای اصطلاحی فلسفه

از نظر قدمای فلاسفه، لغت «فلسفه» دارای دو معنا هست: یکی معنی شایع که عبارت است از مطلق دانش معقول که شامل همه علوم غیر نقلی بود؛ دیگر معنی غیر شایع که عبارت بود از علم الهی یا فلسفه اولی که از شعب سه‌گانه فلسفه نظری است؛ بنابراین اگر فلسفه را به حسب اصطلاح قدما بخواهیم تعریف کنیم و اصطلاح شایع را در نظر بگیریم، «فلسفه» چون یک لغت عام است و به فن خاص و علم خاص اطلاق نمی‌شود، تعریف خاص هم ندارد. فلسفه به حسب این اصطلاح شایع یعنی علم غیر نقلی و فیلسوف شدن یعنی جامع همه علوم شدن؛ و به اعتبار همین عمومیت مفهوم «فلسفه» بود که می‌گفتند: «فلسفه کمال نفس انسان است هم از جنبه نظری و هم از جنبه عملی»؛ اما اگر اصطلاح غیر شایع را بگیریم و منظورمان از «فلسفه» همان علمی باشد که قدما آن را «فلسفه حقیقی» و یا «فلسفه اولی» و یا «علم اعلی» می‌خواندند، «فلسفه» تعریف خاص دارد و پاسخ سؤال «فلسفه چیست؟» این است که فلسفه عبارت است از: «علم به احوال موجود از آن جهت که موجود است نه از آن جهت که تعین خاص دارد، مثلاً جسم است یا کم است یا کیف است یا انسان است یا گیاه است و غیره»^۳؛ و به عبارت دیگر فلسفه، علمی است که از احوال موجود مطلق بحث می‌کند، یا علمی که از احوال کلی وجود گفتگو می‌کند، یا مجموعه قضایا و مسائلی که پیرامون موجود بماهو موجود مطرح می‌شود.^۴

۱. مطهری، مرتضی «مجموعه آثار» ج ۵، ص ۱۲۸

۲. مطهری، مرتضی، «همان»، ج ۵، ص ۱۲۹

۳. مطهری، مرتضی، «همان»، ج ۵، ص ۱۳۰

۴. مصباح یزدی، محمد تقی «آموزش فلسفه»، ج ۱، ص ۸۳